

ISTORIJSKI RAZVOJ ŠAHA

Šah je veoma starla igra. Ko je i kada izmislio šah nije poznato. Mnoga istraživanja i dokumenta potvrđuju da je šah bio omiljena igra u najstarija vremena.

Neki istraživači koji se oslanjaju na mit i maštu, ocjenjuju pojavu šaha od prije 4000 godina, a drugi smatraju da su ga gosti donijeli iz svemira.

Istraživači koji se oslanjaju na pouzdane činjenice i pisana dokumenta, smatraju da šah postoji 1,5 do 2000 godina. Prema njima postojbina šaha je Indija.

Mnogobrojni primjeri dokaz su tvrdnje o vremenu i prostoru gdje se pojavio šah i njegovo rasprostranjenosti u mnogim zemljama u dalekoj prošlosti.

Najpouzdaniji i najstariji izvor o šahu je u pjesmi koja slavi kralja Srišarha. Vladao je u Indiji 618-650 godine. Pjesma „Bana“ govori o Srišarhu: „Za njegove vladavine nije bilo drugih svađa, sem među pčelama koje skupljaju med... nikakve vojske nisu se zanimale, sem na ploči 8x8 polja, aštapadi“. Aštapada je šahovska ploča, a vojska na njoj - figure.

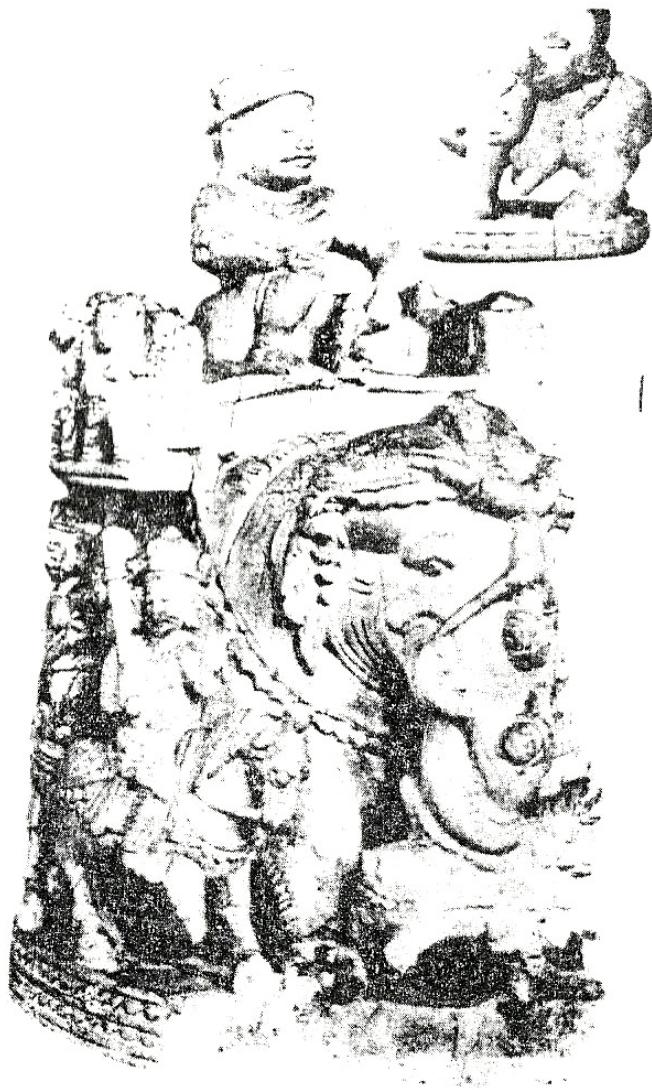
Ruski istoričari šaha tvrde da je šah nastao u: Indiji 2-4 vijeka, Kini i Perziji u 6., Arabiji u 8., Vizantiji u 10., Italiji i Španiji u 11., Pruskoj i baltičkim zemljama u 12. i 13., i u Rusiji krajem 16. vijeka. Preciznih podataka nema. Razlika je u procjenama početka igranja šaha stotinu do dvjestotine godina. U svakom slučaju svi ti podaci potvrđuju da je šah veoma starla igra.

ŠAH, pod tim nazivom poznaje ga Evropa, dolazi od naziva titule perzijskih vladara. Do 13. vijeka u poznatim dokumentima nema podataka o prirodi igre, figurama i tabli. Reforma šaha trajala je stotinama godina. Završena je u šesnaestom vijeku i od tada se ne mijenja. Svi pokušaji inovacija i izmjena koje su predlagali i veliki šahovski geniji kao Lasker, Kapablanka i Fišer bili su bezuspješni.

Imena figura su različita. Kod nas je udomaćen naziv: kralj, kraljica- dama, oficiri, skakači, topovi i pješaci - pioni.

U arapskim zemljama šah je bio veoma rasprostranjen od 7-10. vijeka. Iz tog doba prvi puta se javlja šahovska literatura i zapisuju partije majstora. Arapi su imali poznate majstore koji

su bili veoma popularni u narodu. Mnoge knjige pominju šahovske majstore među njima al-Adlija, autora „Knjige šaha“ (842. godina) al-Razija, al-Marvadija, al-Sulija i druge. Kalif Harun al-Rašid (766-809) poznat iz priča „Hiljadu i jedna noć“ i njegovi sinovi, organizovali bi šahovske mečeve, na kojima su i sami učestvovali. Al-Rašid je bio prijatelj Karla Velikog i poslao mu je na dar skupocjeni šah od slonove kosti.

Radza od slonovace. Poklon Harun al-Rasida Karlu Velikom

Šah je u Evropu ušao posredstvom Arapa i Perzijanaca. Održavaju se šahovski susreti najboljih. Prvi značajni mečevi održani su 1574. godine u Španiji. Za Španiju su nastupili Ruj Lopes (sveštenik) i Alfons Ceron, a za Italiju Leonardo i Paolo Boi. Pobijedili su Italijani. Susret je održan u prisustvu kralja Španije, Filipa II., također dobrog igrača šaha. Pobjednici su dobili bogatu nagradu.

Nagrade šahista su bile visoke. Na primjer Đoakino Greko, Italijan je oko 1620. godine na natjecanju u Parizu zaradio 30.000 zlatnika, najveću nagradu u istoriji šaha do Fišerove pojave.

Greko je bio prvi šahovski profesionalac. Proputovao je Evropu i stigao do Amerike, gdje je umro 1634.godine.

U osamnaestom vijeku na šahovsku scenu stupa Fransoa Filidor (Francois-Andre Danican Philidor). Filidor od 1747. do 1795.godine dominira šahovskom scenom Evrope. Bio je čest gost evropskih prestonica i dvorova. Za četrdeset godina igranja šaha, bio je nepobjediv. Napisao je tri velika djela: „Analize šahovskih partija“, „Filidorovu odbranu“ i „Pioni su duša šaha“.

Poslije Filidorove smrti, čekalo se dugo na njegovog nasljednika. Jedan od njih bio je Huard Stauton, mada je bilo još jakih šahista: Sent Aman, Anderson, Pol Morfi pravi šahovski genije, te Viljem Štajnic prvi svjetski prvak i drugi.

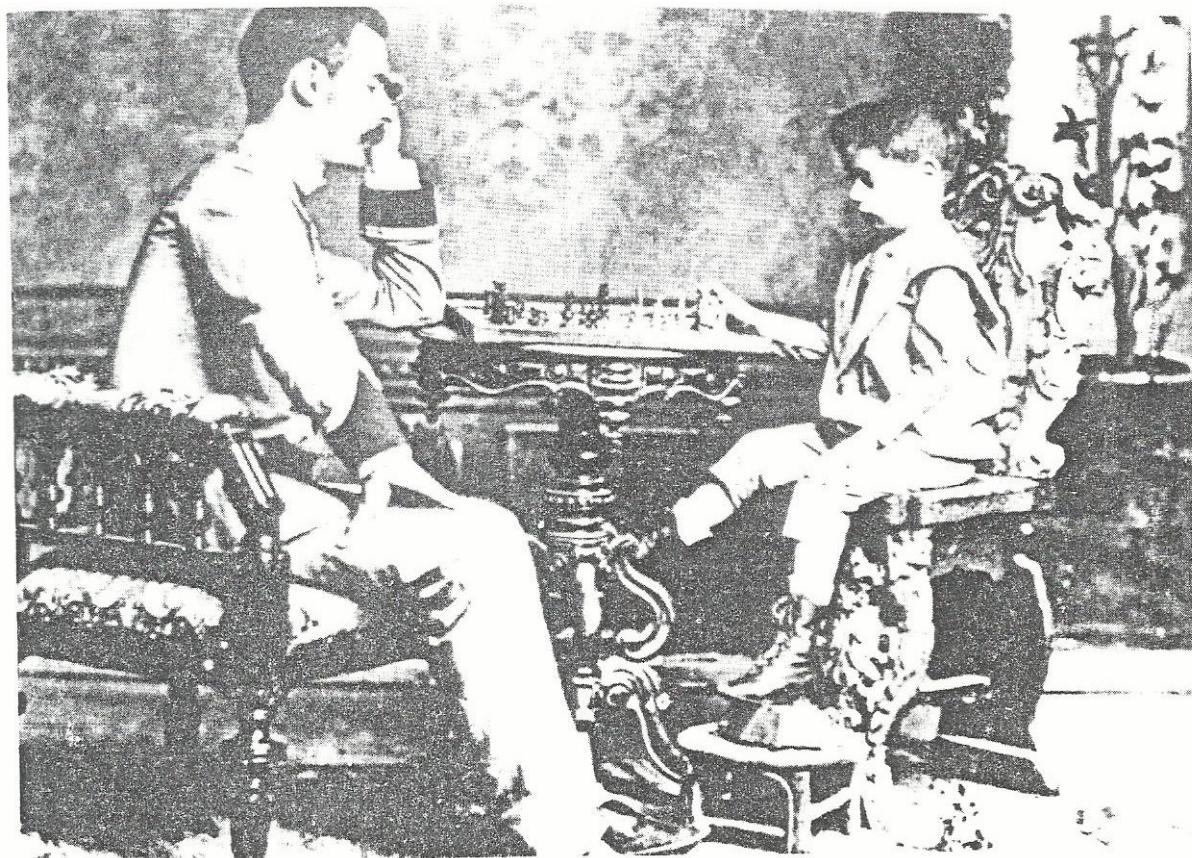
Stauton je prvi organizovao veliki eliminacioni turnir 1851. godine u Londonu. Pobjednik turnira bio je Anderson.

Morfi je bio šahovski genije. Amerikanac. Pobijedio je Andersona. I pored niza pobjeda, Morfi se rano povukao iz šahovskog života, te nije postao svjetski prvak. Ta čast je pripala Viljemu Štajnicu, pobedom nad Johanesom Cukertortom 1886.godine.

Počasno mjesto svjetskog prvaka poslije Štajnica osvajali su:

- Emanuel Lasker 1894.,
- Raul Kapablanka 1921.,
- Aleksandar Aljehin 1927.,
- Maks Eve 1935.,
- ponovo Aljehin 1937.,
- Mihail Botvinik 1948.,
- Vasili Smislov 1957.,
- ponovo Botvinik 1958.,
- Mihail Talj 1960.,
- Ponovo Botvinik 1961.,
- Tigran Petrosjan 1963.,
- Boris Spaski 1969.,
- Robert Fišer 1972.,
- Anatolij Karpov 1975.,

- Gari Kasparov 1985.,
- Aleksandar Halifman 1999.

*Kapablanka, čudo od djeteta, najveći talent u istoriji šaha,
igra u petoj godini s ocem.*

Među svjetskim prvacima dominiraju sovjetski i ruski šahisti.

Ženski šah stupa na svjetsku scenu nešto kasnije od muškog. Među ženama je bilo veoma dobrih šahistkinja, od kojih su neke uspješno igrale i na muškim turnirima. Prva svjetska prvakinja bila je Vera Menčik, koja je na tom tronu bila od 1927-1944. godine, kada je tragično poginula od njemačke bombe u Londonu.

Sve ostale prvakinje su bile kraće vrijeme na svjetskom tronu:

- Ljudmila Rudenko od 1949.,
- Elizabeta Bukova 1953.,
- Olga Rubcova 1956.,
- Ponovo Elizabeta Bukova 1958.,
- Nona Gaprindašvili 1962.,
- Maja Čiburdanidze 1978.,
- Kxi Jun 1992.,
- Žuža Polgar 1996., i
- Ponovo Kxi Jun 1999.

U dvadesetom vijeku šah dobija veliki zamah, i postaje veoma popularna igra. Pored brojnih turnira i mečeva za prvaka svijeta, šah od 1927. godine postaje olimpijska disciplina. Na šahovskoj olimpijadi dominiraju sovjetski šahisti.

Jugoslavija je 1950. godine u Dubrovniku pobjednik šahovske olimpijade. Zlatnu olimpijsku medalju osvojili su:

Gligorić, Trifunović, Pirc, Rabar, Vidmar (mladi) i Puc.

Pored zlatne medalje jugoslovenski šahisti osvojili su šest srebrnih i šest bronznih medalja. Jugoslavija je bila druga šahovska sila svijeta.

Od crnogorskih šahista velemajstori Dragoljub Minić i Božidar Ivanović više puta su bili članovi olimpijske ekipe Jugoslavije.

Ženske šahovske olimpijade počinju 1957. godine. Na ženskim olimpijadama do 1998. godine dominiraju sovjetske šahistkinje. Jednom

su osvojile zlatnu medalju Izraelke 1976., zatim Mađarice 1988., i Kineskinje 1996. i 1998. godine.

Naše šahistkinje osvojile su srebrnu medalju 1963. i bronzanu 1988. godine.

Jugosloveni su bili uspješni na omladinskim prvenstvima svijeta. Imali smo pet svjetskih prvaka:

- Bora Ivković 1951.,
- Bruno Parma 1961.,
- Bojan Kurajica 1965.,
- Ognjen Cvitan 1981., i
- Igor Miladinović 1994. godine.

Šah je u stalnom usponu. Svakako je najveći domaćaj doživio u dvadesetom vijeku u kojem, pored velikog broja svjetskih prvaka, igraju i mnogi vrhunski igrači. Konkurenca za najvišu titulu je velika. Na primjer, prvi svjetski prvak Štajnic, bio je na tronu osam godina, Lasker dvadesetsedam, Kapablanka šest, Aljehin u dva navrata, jednom osam, drugi puta devet godina, da bi ostali, sem Karpova, koji je na tronu bio deset godina, taj veliki naslov nosili dvije do tri godine. Fišer je iz svojih ličnih razloga rano napustio šah. Da je ostao na šahovskoj arenici, mnogi smatraju da bi mnogo godina bio nepobjediv.

U svakoj generaciji šahista, imali smo vrhunske majstore, koji su se uspješno nosili sa najboljim svjetskim velemajstorima.

- Gligorić,
- Trifunović,

- Vidmar,
- Puc,
- Kostić,
- Matanović,
- Vukić,
- Velimirović,
- Nikolić,
- Ivkov,
- Matulović,
- Nikolić,
- Ljubojević,
- Ostojić,
- Parma,
- Kurajica,
- Cvitam,
- Miladinović,
- Minić,
- Nikčević,
- Ivanović

i drugi, i držali su naš šah na svjetskom nivou.

Kod šahistkinja jedino je Vera Menčik bila neprikosnovena punih sedamnaest godina, sve do svoje tragične smrti 1944. godine. Ostale su se poslije nekoliko godina smjenjivale na tom tronu.

Mi smo imali i imamo velike šahistkinje, ali ni jedna nije uspjela da zauzme najviše mjesto u šahu. Veoma blizu bile su:

- Vera Nedeljković,
- Milunka Lazarević, i
- Alisa Marić.

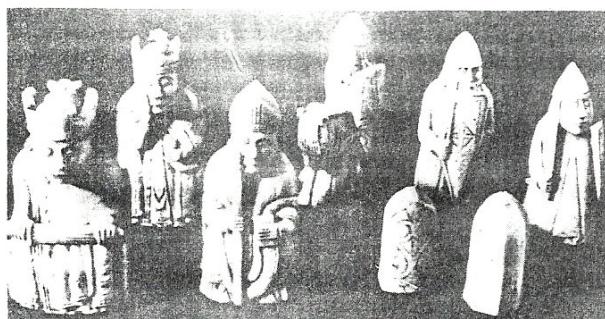
Šah kao igra bio je prihvaćen na dvorovima. Mnogi kraljevi i carevi igrali su šah. Napoleon, Filip II, naš veliki Njegoš i mnogi drugi. Tokom vjekova, a posebno danas, šah je imao veliki broj pristalica i poklonika.

Najveći protivnici šahu bili su crkveni velikodostojnici na Iстоку и Западу. Šah je zabranjivan od strane pravoslavne i katoličke crkve.

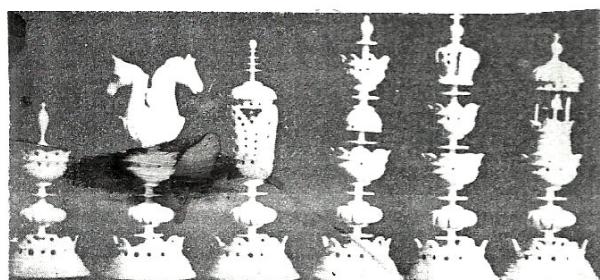
Crkva je zabranjivala i ostale sportske igre, smatrajući ih dangubom, gubljenjem vremena, a možda iz bojazni da se ljubitelji tih igara ne udalje od crkve. Istočna crkva je na svom VI Vaseljenskom saboru donijela odluku o zabrani igranja

šaha, kocke. Tom odlukom svi koji nastave sa igrama, kockom, treba da se izopšte iz crkve. U zapadnoj crkvi također su donošene slične zabrane. No uprkos svim tim zabranama, šah i ostale sportske igre, dobijale su sve više pristalica, a i otkrivaju se nove igre, jer to je bila ljudska potreba, koju sve te zabrane nisu mogle zaustaviti. Konzervativam crkvenih krugova nije mogao zaustaviti šah.

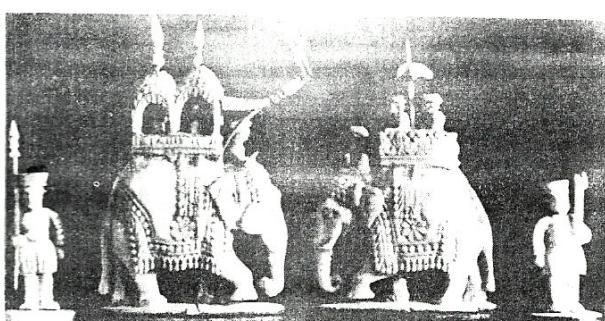
ŠAHOVSKЕ FIGURE

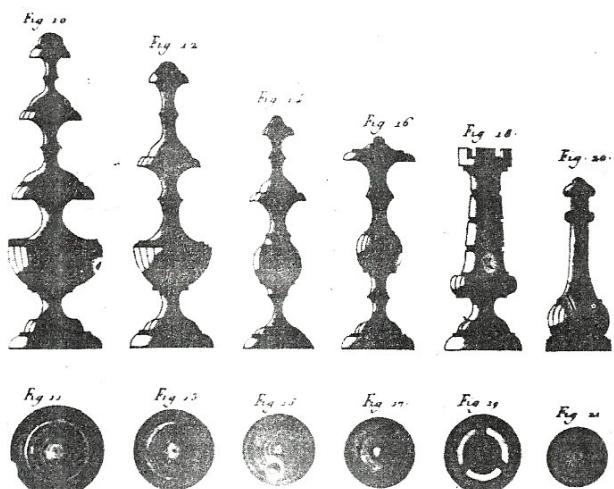
ŠAHOVSKЕ FIGURE, XIII st.

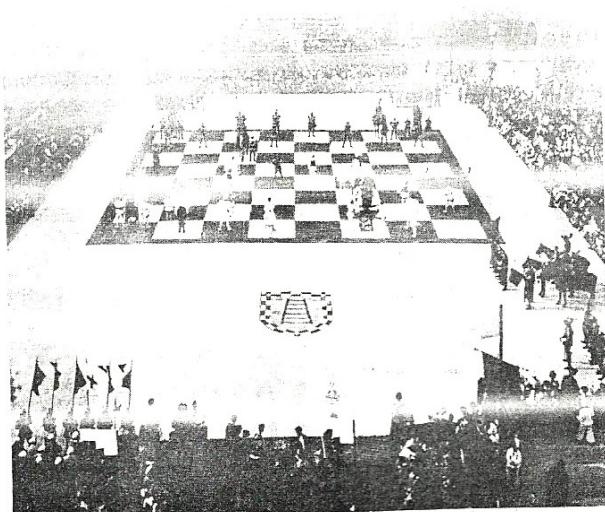
ŠAHOVSKЕ FIGURE, XIII st.

INDIJSKE FIGURE, XVIII st.

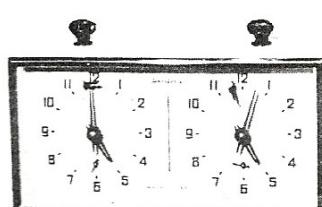

ŠAHOVSKЕ FIGURE IZ GRANDE ENCYCLOPÉDIE
Paris 1817. - A. Diderot et A. Le Riche de la Pouplinière.

ŠAHOVSKA PARTIJA SA ŽIVIM FIGURAMA.

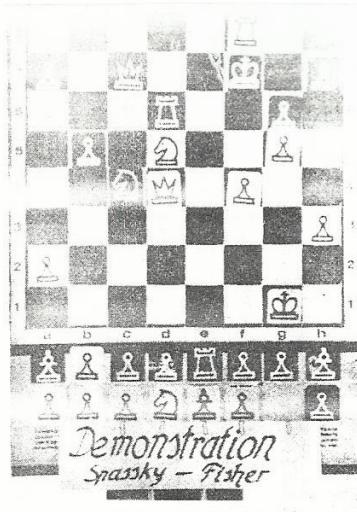
Šahovski sat upotrebljava se za mjerjenje vremena koje igrači utroše u toku jedne partije. Prvi put je upotrijebljen na turniru u Londonu 1883. Sastoji se od dva sata s polugom. Kada jedan od igrača povuče potez, on pritiskom na polugu zaustavlja svoj sat i ujedno stavlja u pogon protivnikov. Svaki igrač mora na vrijeme povući određen broj poteza, jer inače gubi partiju. Igrač najčešće ima na raspolaganju dva i pol sata za prvih 40 poteza, a jedan sat za svakih daljnjih 16. Igrač se nalazi u vremenskom tjesnacu, ako je iskoristio gotovo sve raspoloživo vrijeme, a mora povući još dosta poteza (npr. 15 poteza za 3 min.).

ŠAHOVSKI SAT

SAH NA MOZAIKU, XII st., baptisterij, Piacenza

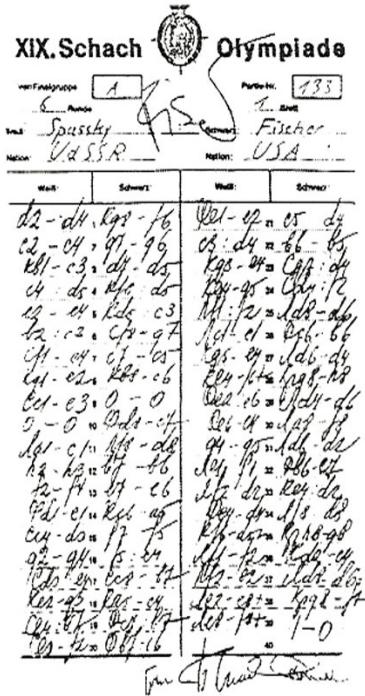
DEMONSTRACIONA TABLA

HAMILTON-RUSSEFF CUP
Podzvani trofej ekipnih šahovskih turnira

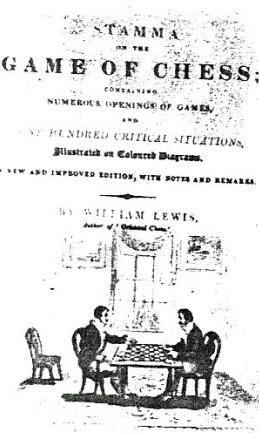
Šahovska notacija. Način zapisivanja poteza, pozicija i partij Linije šahovske ploče označene su s lijeva na desno slovima abecedom od a do h, a redovi odozdo prema gore brojevima od 1 do 8. Tako je svako polje označeno jednim slovom i brojem.

Figure se označuju velikim slovima. U hrvatskosrpskom jeziku K — kralj, D — Dama, T — top, L — lovac, S — skakač, P — pješak. Pozicija se zapisuje tako da se uz oznaku figure dodaje oznaka polja na kojem se ta figura nalazi. Npr., Sc5 znači skak na polju c5. Potez se zapisuje tako da se najprije napiše oznaka figure, a zatim s kojeg figura polazi, a zatim oznaka polja na kojem dolazi. Npr., Sc5 — a4 znači: skakač s polja c5 dolazi na polje a4. Ako u potezu užima protivnička figura, crtica se zamjenjuje

TURNIRSKI FORMULARI

R. Fischer, XIX Šahovska olimpijada, Siegen 1970

SECOND EDITION.
LONDON:
PRINTED FOR T. AND J. ALLMAN,
PRINCE'S STREET, COVENT GARDEN;
AND SOLD BY BALDWIN, CRADOCK, AND POTTER,
PATERNOSTER-ROW; AND BELL AND BREWER, EDINBURGH.
1810.

PHILIP STAMMA
GAME OF CHESS
London, 1810

PRVO IZDANJE LIBRO DA IMPARARE
GIOCARE A SCACCHI
Damiano, Rim 1512

Šah i druge društvene igre

Šahovske figure

Kralj se kreće za po jedno polje u bilo kom pravcu.

Lovač se kreće dijagonalno preko cijele table.

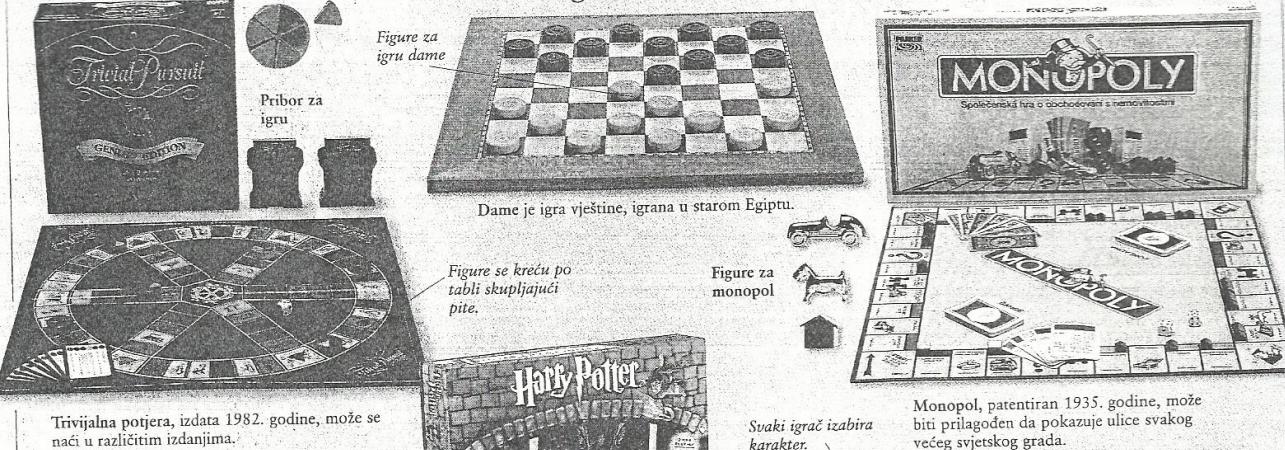
Top se kreće pravo, ali ne i dijagonalno.

Pješaci se kreću naprijed, po jedno polje.

Konj može da skoči preko drugih figura na novu poziciju.

Kraljica se kreće u svim pravcima, ali ne može da skače.

Igre na tabli

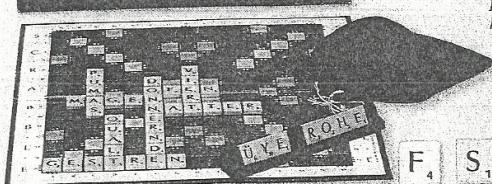

Trivijalna potjera, izdata 1982. godine, može se nauči u različitim izdanjima.

Igrači stvaraju riječi od slova.

SCRABBLE

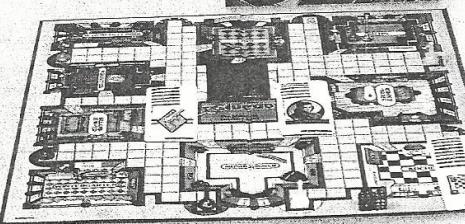
Skrebl, prvobitno nazvan Kris-kros, je igra riječima objavljena 1931. godine.

F₄ S₁
Slova za skrebl

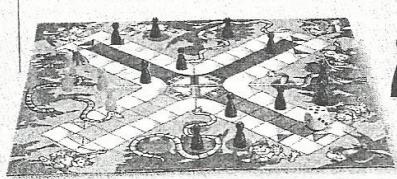
Hari Potter, objavljen 2000. godine, zasnovan je na seriji istoimenih dečjih knjiga Dž. Rolinga.

Klikeri se koriste kao figure.

Soliter je igra vještine za jednu osobu.

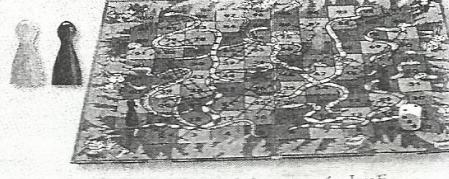
Kluedo, detektivska igra igrana širom svijeta, nastala je 1944. godine.

Čovječe, ne ljuti se, igra za dva do četiri igrača, nastala je od drevne indijske igre zvane pačisi.

Kompendijum je kolekcija različitih društvenih igara, smještenih u jednu kutiju.

Zmije i merdevine je igra na stetu. Igrači pomjeraju svoje figure uz merdevine i niz zmije.